

Posudek na magisterskou práci

Jitka Mazalová: Neúplné rodiny v České republice z dat sčítání a výběrových šetření

Předkládaná magisterská práce se zaměřuje na problematiku neúplných rodin v České republice s cílem zmapovat a analyzovat jejich počty a strukturu a také nabídnout výhled jejich vývoje do budoucna. Vzhledem k nemalému počtu neúplných rodin a souvislostem, které s jejich rozšiřováním souvisejí, a to jak na úrovni rodin samotných, tak z hlediska např. rodinné a sociální politiky, která s jejich sociálními i ekonomickými specifiky musí pracovat, je toto téma velmi důležité a aktuální.

Práce je rozdělena do 8 kapitol včetně úvodu a závěru, rozsah její textové části je 101 stran, doplněna je rozsáhlými přílohami. Struktura práce je logická a přehledná, práce je napsána srozumitelně a je na dobré jazykové úrovni.

Úvod práce je velmi stručný, představuje především strukturu práce, bylo by vhodné alespoň stručně uvést dané téma, jeho důležitost a možný přínos práce. Vhodné by bylo také citovat některé dosavadní práce, když už autorka v úvodu uvádí, že toto téma není v české odborné literatuře neznámé.

Ve 2. kapitole autorka vymezuje termíny rodina a domácnost, diskutuje jejich definice stejně tak jako vývoj zjišťování informací o rodinách a domácnostech. Uvedeny jsou také základní funkce rodiny, typy a formy rodin dle vývoje v čase. Závěrečná část věnující se vybraným formám rodiny je již mírně nevyvážená, zatímco některé formy rodiny jsou popisovány pouze v obecných a teoretických aspektech, u některých (např. nesezdaná soužití) se zbytečně zachází až do detailů popisných statistik.

Kapitola 3 přináší přehled zdrojů informací a dat o neúplných rodinách a uvádí přehled statistických zjišťování a výběrových šetření realizovaných v České republice, ze kterých lze čerpat informace o neúplných rodinách. Ve své druhé části se věnuje prognózám počtu nukleárních rodin a jejich zdrojům a metodice. Tato část práce přináší bezesporu užitečný a ucelený přehled dostupných dat. Nicméně v práci zásadně postrádám bližší specifikaci dat a metod, které dále využívá autorka ke zpracování svého tématu. Ne všechny popisované datové zdroje jsou v práci využívány, o použitých datech je čtenář informován postupně až v příslušné části analýzy. Rovněž není z textu metodické ani analytické části zřejmé, zda jsou v práci prezentovány pouze převzaté výsledky zde uváděných prognóz počtu domácností, nebo zda některou prognózu autorka sama konstruovala. Specifikace prognostických předpokladů a vybraných výstupů v této části je navíc poměrně obecná a nejasná - k jaké prognostické variantě se např. vztahuje odhad hlavních věkových skupin v obr. 2 a věkové struktury na obr. 3; co reprezentují scénáře jednotlivých variant projekcí uvedené v tabulce 2 (co je rozuměno pod pojmem nízká, střední, vysoká plodnost? Proměnlivá plodnost? Normální úmrtnost, normální mezinárodní migrace?)?

Kapitola 4 představuje populační vývoj od 70. let 20. století na našem území a ukazuje jednotlivé demografické procesy, které v důsledku ovlivňují počet a strukturu domácností a rodin na našem území. V některých částech lze sice nalézt nepřesnosti (např. index stáří nezobrazuje produktivní složku populace, se kterou je operováno v komentáři; průměrný věk při narození 1. dítěte nebyl v 70. letech 25

let (komentář k obr. 10); vývoj mimomanželské plodnosti není vhodné vyobrazovat s pomocí absolutních hodnot při výrazně se měnících počtech živě narozených (obr. 12); 29 % není většina (str. 46 poslední odstavce); absolutní počty nejsou pro srovnání 2 let přehledné (např. tab. 5, 6, 8; v tab. 5 je navíc špatně legenda k číslům, pravděpodobně je o řádek posunutá)), nicméně kapitola přináší dostatečný vhled do mechanismů ovlivňujících současnou podobu domácností.

Kapitola 5 přináší informace o vývoji počtu a struktury rodin a domácností v letech 1991-2011, je založena na datech SLDB a zaměřuje se především na neúplné rodiny jakožto jádro celé práce. Představuje jednotlivé charakteristiky sledované ve sčítání, nicméně jak samotný popis charakteristik neúplných rodin, tak přílohy jsou založeny převážně na absolutních hodnotách. Tabulky jsou tak pro sledování trendů vývoje bez kalkulačky při ruce nečitelné, v některých tabulkách v příloze jsou sice přidána procenta, např. v tabulce I. však není zřejmé, k čemu se sloupec % vztahuje a někde přesahuje hodnotu 100 %. Navíc pro charakteristiku neúplných rodin a jejich specifik, které jsou zcela stěžejní nejen pro poznání situace těchto rodin, ale také pro aplikační sféru, je nezbytné porovnávat tyto rodiny s rodinami úplnými. To se někde v textu děje (např. kapitola 5.2.4 věnovaná bydlení), jinde však nikoli (např. ekonomická aktivita, vzdělání, národnost, vyznání). Tab. 15 pak nezobrazuje počet ekonomicky aktivních osob v závislosti na počtu dětí, jak je uvedeno v textu, ani v ní není nic o způsobu bydlení, jak je uvedeno v titulku.

6. kapitola se zaměřuje na finanční a bytovou situaci neúplných rodin. Opět zde postrádám systematické srovnání s úplnými rodinami, které je možné nalézt pouze v příloze a opět na absolutních číslech. Některé relace jsou v % uvedeny v textové části, ovšem nikoli ve vzájemném srovnání, aby bylo možné hodnotit případné odlišnosti ve struktuře příjmů a výdajů obou typů rodin. Co reprezentují transfery od osob mimo domácnost uváděné na str. 83 – opravdu se jedná o sponzorství, není to v případě neúplných rodin spíše výživné od bývalého partnera/manžela?

Kapitola je navíc založena na prezentaci údajů Statistiky rodinných účtů (6.2) a EU-SILC (6.3), přičemž podkapitola 6.3 opět přináší informace o počtech neúplných rodin, vzdělanostní struktuře, socio-ekonomickém postavení, ovšem bez komparace výsledků SILC a výsledky SLDB. Z analytického hlediska a pro interpretaci zjištění by bylo zřejmě vhodnější postupovat nikoli dle jednotlivých datových zdrojů, ale obsahově s kombinací dostupných dat v těch oblastech, pro které existuje více datových zdrojů. Tento přístup by byl jednak přehlednější, navíc by umožňovat porovnání jednotlivých datových zdrojů, zhodnocení relevance zjištěných charakteristik a případnou diskusi zjištěných odlišností.

7. kapitola se věnuje výhledu do budoucna a prezentuje výsledky prognóz rodin a domácností v ČR (výhrady zmíněny již v části k metodice práce).

Při celkovém hodnocení práce je bezesporu jejím kladným rysem poskytnutí širokého přehledu o zdrojích dat o neúplných rodinách a sumarizování mnoha údajů týkajících se charakteristik neúplných rodin. Z práce však není zřejmé, do jaké míry se jedná pouze o přehledovou studii a jaká část vychází ze samotné analýzy autorky, neboť velká část informací je prezentována zdá se v nezměněné podobě převzatých tabulek obsahujících absolutní hodnoty zjištěné v SLDB či v jiných šetřeních. Postrádám zde systematický komparativní přístup umožňující identifikovat specifické charakteristiky neúplných rodin oproti rodinám úplným. Hlavní analytický přínos jsem předpokládala v prognostické části, ze

současné podoby metodologické části a kapitoly 7 si však nejsem jistá, zda je kapitola 7.3 vlastním prognostickým dílem autorky, nebo prezentuje pouze výstupy již zrasované prognózy jako v části 7.2.

Přes výše uvedené výtky doporučuji práci k obhajobě a předpokládám vyjasnění uvedených bodů při samotné obhajobě. V práci jinak studentka prokazuje schopnost pracovat s odbornou literaturou i různými typy demografických dat a dat statistických a výběrových šetření.

28.5.2017

PhDr. Mgr. Anna Šťastná, Ph.D.